

უბეი თოვგუხოს ბიზნეს გონგო

საქართველოს სსრ
ფონდ № 287
Опись № 1
66

საქართველოს სსრ
ფონდ № 287
1
66

საქართველოს სსრ
1501 პე
6

საქართველოს სსრ
ფონდ № 287
1
66

„საქართველო“

1968 № 11

საყუარდებო მონოგრაფია

ელგუჯა მაღრაძე — „გრიგოლ ორბელიანი“. გამომცემლობა „ნაკადული“, 1967 წ. გვ. 526.

გრიგოლ ორბელიანი მეტად თავისებური, კოლორიტული ფიგურაა XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში. მისი ცხოვრება და შემოქმედება რთული, წინააღმდეგობრივი ნიშნებით ხასიათდებოდა. ეს წინააღმდეგობრიობა ხშირად იყო იმის საბაბი, რომ რაღაც შეუსაბამობის, გაორების ზღუდეები ეძებნათ მეფის ჩინ-მედლებით დაჯილდოებულ მხედართმთავარ გრ. ორბელიანსა და ადამიანური გრძნობების მაღალ ნიჭიერებით გამომსახველ პოეტ-შემოქმედ გრიგოლ ორბელიანს შორის. ეს გაორება ზოგჯერ დღესაც ედება საფუძვლად გასული საუკუნის ამ სახელოვანი წარმომადგენლის ცალმხრივად შეფასების ტენდენციას.

გამომცემლობა „ნაკადულის“ მიერ გამოცემული საყუარდებო მონოგრაფია „გრიგოლ ორბელიანი“, რომლის ავტორია მწერალი და მკვლევარი ელგუჯა მაღრაძე, უადრესად დიდ ყურადღებას იმსახურებს.

ეს ინტერესი პირველ რიგში განპირობებულია არა მხოლოდ გრ. ორბელიანის განთქმული სახელით, არამედ ამ სახელთან დაკავშირებული იმ დიდძალი დოკუმენტების, წყაროებისა და მასალების ახლებური გაცოცხლებითა და ანალიზით, რომელთა საფუძველზე დასახელებულ ნაშრომში სწორად არის დახატული მწერლის ჭეშმარიტად „სრული, შეუფერავი, თანმიმდევრული სურათი“. წიგნი შექს პეტნს მწერლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აქამდე ნაკლებად შესწავლილ და გაცნობიერებულ ბევრ მხარეს.

კერძოდ ეს შეეხება გრ. ორბელიანის სამხედრო ნიჭს, მისი დიპლომატიური და ორგანიზატორული მოღვაწეობის უნარის, საბრძოლო ლაშქრობებში ხანგრძლივი მონაწილეობისა და ლიტერატურული ინტერესებით გაღწეული გატაცების დახასიათების, სფეროს, რომელთა გარშემო დღემდე ზოგჯერ არასწორი, ბუნდოვანი და ერთმეორის საწინააღმდეგო შეხედულებები იყო გავრცელებული. ე. მაღრაძეს გარკვეული სიცხადე და სიზუსტე შეაქვს ამ საკითხთა გაგება-შესწავლაში და ამით კიდევ უფრო ავსებს, აფარავს და აღრმავებს სხვადასხვა მკვლე-

რის მიერ უკანასკნელ ხანებში ამ მიმართულებით მოწოდებულ ცალკეულ მოსაზრებებს.

მაგრამ რაოდენ მომზიბვლელი და თავისთავად დიდად საინტერესოც უნდა იყოს გრ. ორბელიანის სამხედრო და სამოქალაქო კარიერა, მისი უკვდავო დაკავშირებულია, უწინარეს ყოვლისა, მის შემოქმედებასთან, იმ მაღლიან ლირიკულ პოეზიასთან, რომელიც შექმნა მან დაღესტნის მთებსა თუ ნოვგოროდის ყაზარმებში, შფოთიანი თუ მშვიდობიანი ცხოვრების დროს. სავსებით მართალია ე. მაღრაძე, როცა ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მისი გმირობა საძიებელია არა დაღესტნის აულებში, არამედ იმ პატარა წიგნში, რომელსაც გრ. ორბელიანის „ლექსები“ ეწოდება.

ამიტომ ბუნებრივია, რომ უწინარესად ამ ასპექტით ჰვრეტს და განიხილავს მონოგრაფიის ავტორი პოეტის შეგნებული ცხოვრების ყოველ ნაბიჯს და, როგორც პირუთენელი მსაჯული, მოურიდებლად გამოთქვამს კიდევ თავის საყვედურს მისი, მისამართით, რომელიც „გულგრილად ეკიდებოდა თავის დიდ პოეტურ შესაძლებლობას, წლობით ერთ ლექსსაც არ დაწერდა“. და ეს მაშინ, როდესაც მისი ყოველი ლექსი „ეს იგივე გალექსილი გრძნობა იყო, გალექსილი სიბრძნე თუ წრფელი ბაასი ადამიანებთან, რომლებიც გულით უყვარდა“ (გვ. 266).

აი სწორედ ამ „გალექსილი გრძნობის“, „გალექსილი სიბრძნის“ და ადამიანებთან „წრფელი ბაასის“ პოეტურ საიდუმლოებათა თავისებურ ამოხსნაშია, ჩვენი აზრით, სარეცენზიო წიგნის ერთ-ერთი მთავარი ღირსება და მისი ავტორის დამსახურებაც. აქეთ-კენ მიჰყავს მკითხველი მას შამილის წინააღმდეგ გამართული მრავალწლიანი ბრძოლების დეტალური აღწერით თუ პოეტის ცხოვრების სხვა დიდმნიშვნელოვანი ეპიზოდების (კერძოდ, 1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობის) გადმოცემით.

„გრიგოლ ორბელიანის მთელი დიდებამოსილი ცხოვრების გზა, — წერს იგი, — თითქოს ერთიანი ფერფლია ამოვებისა, მისი ხანობისა და „აღმატებულობისა“, გენერალ-

ადიუტანტობისა და მეფისნაცვლობისა... ამათვის ამ ფერფლში ჩვენ ვეძებთ დაფარულ ნაპერწკლებს, ცეცხლის ღვეღვებს — მისი პოეტური შემოქმედების მარგალიტებს. ეს გვაინტერესებს, როგორც უფრო არსებითი რამ, და მისი ცხოვრების ფურცლებიც უფრო იმისათვის გადავშალეთ, რომ ამ დიდი ქართველის პოეტური ბუნებისათვის მიგვეკვლია“ (გვ. 380).

გ. ორბელიანის შემოქმედების განხილვისას ე. მალრაძე განსაკუთრებით ამახვილებს ყურადღებას პოეტის სოციალურ-პოლიტიკურ შეხედულებებზე, მისი ლირიკის პატრიოტულ, ჰუმანისტურ და ოპტიმისტურ ხასიათზე, იმ როლსა და ადგილზე, რომელიც უჭირავს მას თაობათა, ე. წ. „მამათა“ და „შვილთა“ ბრძოლის ისტორიაში. ეს უკანასკნელი საკითხი საგანგებოდ არის განხილული ნაშრომის 411-413 და 489-500 გვერდებზე. ამას თავისი გამართლება აქვს. გრ. ორბელიანის გარშემო აზრთა რადიკალური სხვადასხვაობა ყველაზე მეტად თავს იჩენდა და იჩენს სწორედ ამ კონკრეტული საკითხის ახსნასა და გაგებაში. მაშასადამე, ბუნებრივია, მის მართებულ გადაწყვეტას უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს გრ. ორბელიანის მსოფლმხედველობის, მისი რთული, წინააღმდეგობრივი ბუნების შესაცნობად, ამიტომ ამ საკითხში ავტორის პოზიციის გარკვევასთან დაკავშირებით საჭიროდ მიგვაჩნია მასზე მკითხველის ყურადღების რამდენადმე ვრცლად შეჩერება.

უნდა აღინიშნოს, რომ უკანასკნელ ხანებში შესამჩნევად გაძლიერდა ტენდენცია, რომლის მიზანია მოვლენათა და მასალათა უფრო გულდასმით, საფუძვლიანად შესწავლის გზით რამდენადმე ახლებური გააზრება მიეცეს გრ. ორბელიანის ლექსს „პასუხი შვილთა“, რომელიც იქცა პოეტის ძვირფას შემოქმედებასთან ზოგჯერ ტლანქად მიკერებულ იარაღის ერთ-ერთ ძირითად საფუძვლად.

ე. მალრაძე ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში არსებული შეხედულებების კრიტიკული, შემოქმედებითი გამოყენების გზით იძლევა დასმული საკითხის სრულყოფილ განსაზღვრას. მოვიყვანოთ ეს ადგილი მთლიანად.

„საბოლოოდ უნდა დავასკვნათ, წერს ე. მალრაძე, — რომ გ. ორბელიანის როლი „მამათა“ და „შვილთა“ ბრძოლაში მაინც უფრო თეორიულ-პრინციპულ ხასიათს ატარებს, და თუმცა „მამათა“ ბანაკის მეთაურია, მაინც ის, როგორც დიდი პოეტი და პატრიოტი, მთელი თავისი ლიტერატურული

მოღვაწეობით ემსახურება იმავე ეროვნულ კულტურის დიდების საქმეს, რასაც თავისი სიცოცხლე შეაღია „შვილთა“ დიდმა თაობამ. მისი პოეტური მეტყველება არაა ზედმეტად დამძიმებული არქაული პერიოდებით, მისი აზრები ჰუმანური და ამაღლებულია, მისი სურვილი — ქვეყნისა და მწერლობის აღორძინება... გრ. ორბელიანმა არაჩვეულებრივი ნიჭის ძალით სძლია თვით საკუთარი პრინციპები და ქვეყნის სახელოვან შვილთა უკვდავ გუნდში ჩადგა. ეს გარემოება უნდა გვახსოვდეს მუდამ, როცა გრ. ორბელიანზე, როგორც „მამათა“ ბანაკის წინამძღოლზე ვლაპარაკობთ“ (გვ. 500).

ამ ამონაწერში მკაფიოდ ჩანს მოვლენათა შორის ის მჭიდრო, შინაგანი ურთიერთკავშირი, ურომლისოდაც წარმოუდგენელია „მამებისა“ და „შვილების“ ბრძოლის მართებული გააზრება.

ჩვენ მისაღებად მიგვაჩნია ე. მალრაძის ის სწორი აზრი, რომ ჩვენი სამოციანელები იყვნენ ის ადამიანები, რომელთა ხელშიც ტრიალებდა ახალი საქართველოს კულტურის ბედი და ამ წინსვლაში თვით „შვილთა“ მგმობელი ორბელიანიც იღებდა მონაწილეობას თავისი ძალუმი პოეტური ხმითა და ავტორიტეტით. ცხადია, ქვეყნის საერთო ინტერესებისათვის 60-იან წლებში ჩასახული ეს ურთიერთკავშირი 70-იან წლებში კიდევ უფრო განმტკიცებული და გაღრმავებული უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ამ ხანებში წარმოიშვა სრულიად ახალი სიტუაცია, რომელმაც ახალი ბზარი გააჩინა ამ ურთიერთკავშირის კედლებზე, ე. წ. „უცენსურო მწერლობა“, როგორც ავ. წერეთელი მოგვიანებით უწოდებდა ამ დროის ლიტერატურულ პაექრობას, რა თქმა უნდა, იყო ადრე დაწყებული ბრძოლების გაგრძელება ახალი ფორმითა და ახალი შინაარსით.

„ამ პოლემიკამ, — წერს იონა მეუნარგია, თავის კერძო მინაწერში ლექსისადმი „პასუხი შვილთა“; — ცოტა არ იყოს გააღვიძა თანამედროვე საზოგადოებაში ის მოვალეობა, რომელსაც სდებს ყოველ ქართველ კაცს გვარტომობა, ე. ი. ენისა და მამულის სიყვარული... ვინ სტყუოდა და ვინ იყო მართალი ამ პოლემიკაში? მგონია, რომ ორნივე სტყუოდნენ და ორნივე მართალიც იყვნენ. თუ ერთის მხრივ მამებს, როგორც „გამოცანა“ ამბობს, „ქვეყანა ფეხებზე ეკიდა“, მეორეს მხრივ არც ახალი თაობა იყო მართალი, სპეტაკი, უცოდველი... მაგრამ ნეტა ამ სიმართლისათვის მოწყალებაც დაეძინა პოეტს (ლაპარაკია გრ. ორბელიანზე — ა. თ.) და ის იმ ზომამდის არ განრისხებულყო ახა-

ლი თაობის წინააღმდეგ“ (ი. მეუნარგია, ქართველი მწერლები, ტ. I, 1954, გვ. 450).

თუ ქართველი პლუტარქის, როგორც ე. მაღრაძე უწოდებს იონა მეუნარგიას, სხვა მოწოდებულ ცნობებს ვეყარებით და ვენდობით, უნდა დავეყაროთ და დავენდოთ ამ ცნობასაც. ეს კი პირველ რიგში იმას მოწმობს, რომ 70-იან წლებში ორივე მხარეს შორის დაწყებულ ბრძოლას აშკარად ატყვია სუბიექტური ფაქტორებით (გაცხარება, აღელვება) გამოწვეული უკიდურესობა და ტენდენციურობა. გრ. ორბელიანი ვერ ფარავს თავის გულისწყრომას მისი უდიერად მოხსენიების გამო და ცდილობს „გაწკეპლოს“ ახალი თაობა, მაგრამ შორს მიდის პირადი უკმაყოფილების გამოხატვაში და ობიექტურად ამ თაობის მრისხანედ გამკიცხველის როლში გამოდის. ასე იქცა ის „მამათა“ ფაქტიურ წინამძღოლად, იმ ცნობილი ლექსის ავტორად, რომელშიც, როგორც საყოველთაოდ ცნობილია, აშკარად იგრძნობოდა „პოლემიკური სუსხი“, „გადაჭარბება“, „ბრაზისა და რისხვის“ შეუთავებლობა.

ე. მაღრაძე ებრძვის პოეტის სახელის რაიმე გზით „შეყარვას“ ტენდენციას და ცდილობს ბოლომდე შეინარჩუნოს მოვლენებისა და ფაქტების ობიექტურად გააზრება, რასაც კიდევაც აღწევს. ანალიზს უკეთებს რა გრ. ორბელიანის გარშემო ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში გამოთქმულ სხვადასხვა შეხედულებებს, ე. მაღრაძე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ „პოეზიაში და ხშირად პირად ცხოვრებაშიც საერთოდ ჰუმანური, დიდსულოვანი პოეტი, მეგობრობის, სიყვარულისა და ნიჭის თავისუფლების მქადაგებელი შემოქმედი თავის პოლიტიკურ-სოციალური მრწამსით ბოლომდე რჩება ამაყ

ფეოდალად, ბატონყმობის მომხრედ და მეფის მოხელედ, რასაც შელამაზება არ სჭირდება“ (გვ. 417). მაგრამ ამავე დროს ქართულ პოეზიაში იგი „ყველგან რჩება ორიგინალური, რელიეფური, თავისთავადი, ხალასი, ამალელებული პოეტური სიტყვის მეუფედ“ (გვ. 501).

აი ეს მხარე — მისი შემოქმედების სიბრძნე და სიდიადე, მისი პოეზიის რომანტიკული და რეალისტური ნაკადი, ხალხში აფორიზმებად გადასული მისი პოეტური სამკაულები, ქართული კლასიკური პოეზიის ისეთი საუცხოო ნიმუშები, როგორიც არის „იარაღის“, „სალამო გამოსალმებისა“, „ჩემს დას ეფემიას“, „გინდ მეძინოს“, „საღლეგრძელო“ და სხვ., რომლებითაც ცოცხლობს და ანათებს გრ. ორბელიანი, მკვლევარს აძლევს სრულ საფუძველს მიიჩნიოს ის ქართველი ხალხის სისხლი სისხლთაგანად, ხორცი ხორცთაგანად, მისი ნიჭისა და სიდიადის, ხორცშესხმულ სახედ.

სწორედ ამაშია, ჩვენი აზრით, ე. მაღრაძის მიერ საგნის ღრმა ცოდნით, დიდი სიყვარულითა და სათანადო სიმახვილით დაწერილი წიგნის წარმატების საფუძველი.

რა თქმა უნდა, ყოველივე ზემოთქმული იმას როდი ნიშნავს, რომ დასახელებული წიგნი უნაკლო იყოს. ჩვენ ამ შემთხვევაში მისი არსებითი დადებითი მხარეების გამოყოფა გვაინტერესებდა წიგნის მნიშვნელობისა და ისტორიულ-შემეცნებითი ღირებულების ნათელსაყოფად. ცალკეული უმნიშვნელო ნაკლოვანებანი სრულიად არ ცვლის საერთო მაღალ წარმოდგენას სარეცენზიო წიგნზე. იგი ქართული ლიტერატურისმცოდნეობის ერთ-ერთი კარგი შენაძენია.

ა. თოფურია

კავშირები

სახალხო კონტროლი მოწოდების
სიმაღლეზე

პარტიული დისციპლინის
განმახივებლობისათვის

საქართველოს კპ თელავის რაიკომის ბიურომ ამას წინათ განიხილა საკითხი „სახალხო კონტროლის ჯგუფებისადმი რაიონის პირველადი პარტიული ორგანიზაციების ხელმძღვანელობისა და დახმარების შესახებ“. აღინიშნა, რომ ეს ჯგუფები, მუშაობენ რა პარტიული ორგანიზაციების, სახალხო კონტროლის რაიონული კომიტეტის ხელმძღვანელობით, აქტიურად იბრძვიან შინაგანი რეზერვების გამოვლინებისა და წარმოების რენტაბელობისათვის, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებისათვის, მისი თვითღირებულების შემცირებისა და შრომის ნაყოფიერების გადიდებისათვის.

მიუხედავად ამისა, მთელი რიგი ჯგუფების მუშაობაში სერიოზული ნაკლოვანებებია. იშვიათად განიხილავენ გეგმით გათვალისწინებულ საკითხებს, ხოლო პირველადი პარტიული ორგანიზაციები იშვიათად ისმენენ ამ ჯგუფების თავმჯდომარეების ანგარიშებს გაწეული მუშაობის შესახებ. არ მოითხოვენ მათგან პერიოდულად აკეთებდნენ საინფორმაციო მოხსენებებს პარტიულ, პროფკავშირულ, კომკავშირულ კრებებსა და შრომელთა კრებებზე.

რაიკომის ბიურომ დასახა სახალხო კონტროლის ჯგუფების საქმიანობის გაუმჯობესების კონკრეტული ღონისძიებანი.

წყალტუბოს რაიონის სოფლების ოფშკვითის, სორმონის, მაღლაკის რუსთაველის სახელობის კოლმეურნეობების, წყალტუბოს სასოფლო საბჭოს, ხე-ტყის სავაჭრო ბაზის, კურორტის ავტობაზის, სანატორიუმ „თბილისისა“ და კავშირგაბმულობის რაიონული კვანძის პირველადს პარტიულ ორგანიზაციებში ჯეროვან სიმაღლეზე არ დგას პარტიის საწევრო შესატანების აკრეფა-ანგარიშგებისა და დანიშნულებისამებრ მისი ჩაბარების საქმე. ზოგჯერ დაგვიანებით კრეფენ საწევრო შესატანებს, არასწორად ადგენენ უწყისებს, პარტორგანიზაციების მდივნები რაიონულ კომიტეტში დაგვიანებით გზავნიან საწევრო შესატანების ნაკრებ ანგარიშებს და სხვ.

სერიოზული ნაკლოვანებებია პარტიული დოკუმენტების მოვლის საქმეშიც. მიმდინარე წელს 4 კომუნისტმა დაკარგა პარტიული ბილეთი.

საქართველოს კპ წყალტუბოს რაიკომის ბიურომ, რომელმაც ამას წინათ განიხილა რაიონის პირველადს პარტორგანიზაციებში საწევრო შესატანების ანგარიშსწორებისა და პარტიული დოკუმენტების მოვლა-პატრონობის ვალდებულებების საკითხი, პირველადი პარტორგანიზაციების მდივნებს დაავალა განახორციელონ კონკრეტული ღონისძიებანი ამ საქმეში არსებულ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის.

სარედაქციო კოლეგია

ზ. ბაგოშიძე (მთავარი რედაქტორი), მ. გოგიჩაიშვილი, მ. დუდუჩავა, ა. კარანაძე, ვ. კიკნაძე, ს. ლარცულაიანი, დ. ლაშქარაძე, ვ. მერაბილაძე, ა. სურგულაძე, ვ. ფირცხალაძე, ა. ჩავჭავჭავაძე, რ. წულუკიძე.

უფ. 02557
სტამბის შეჯვ. 3916
ტირაჟი 22.000

საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის გამომცემლობა

რედაქციის მისამართი: თბილისი-8, ბელინსკის ქ. № 2. ტელეფონები: მთავარი რედაქტორის — 93-93-38, მთავარი რედაქტორის მოადგილის — 93-93-58, პასუხისმგებელი მდივნის — 93-93-49, განყოფილებების: მარქსისტულ-ლენინური თეორიის პროპაგანდის — 93-93-29, კულტურისა და მეცნიერების — 93-93-18, კრიტიკის და ბიბლიოგრაფიის — 93-93-19, ლიტერატურული მუშაების — 93-93-39, 93-93-16.

Адрес редакции: Тбилиси-8, ул. Белинского, 2. Телефоны: главного редактора 93-93-38, заместителя главного редактора 93-93-58, ответственного секретаря 93-93-49. Отделов: пропаганды марксистско-ленинской теории 93-93-29, науки и культуры — 93-93-18, критики и библиографии 93-93-19, литературных сотрудников — 93-93-39, 93-93-16.

გადაცემულია ასაწყობად 15/X, 1968 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 5/XI, 1968 წ., ქალ. ზომა 70×108/16. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 6, პირობით ფორმათა რაოდენობა 8,22

საქ. კპ. ცკ-ის გამომცემლობის პ/კომბინატი,
თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

ქიჩელის ფსევდონიმის საკითხისათვის

მკითხველთა ფართო საზოგადოებრიობამ დღემდე არ იცის ისეთი პოპულარული მწერლის ფსევდონიმის გენეზისი, როგორც აწ განსვენებული ლეო ქიჩელია. სიცოცხლეში მისთვის არა ერთხელ მიუმართავთ როგორც პირადი საუბრის, ისე მწერალთა კავშირში საჯარო თავშეყრის დროს — გაეხსნა ფსევდონიმის საიდუმლოება, მაგრამ მწერალი ყოველთვის გვერდს უვლიდა პირდაპირ პასუხს ამ კითხვაზე. რით იყო გამოწვეული მწერლის ასეთი თავშეკავებულობა? საიდან არის წარმოშობილი მისი ფსევდონიმი და რა აზრია მასში ჩაქსოვილი?

ფსევდონიმი ზოგჯერ მწერლის ცხოვრების, ადამიანური ბუნების, მრწამსის ისეთ იდუმალ მხარეს გვიჩვენებს, რომელსაც პირდაპირი და უშუალო კავშირი აქვს მის შემოქმედებასთან, საზოგადოებრივ ინტერესებთან, მსოფლმხედველობასთან. მაქსიმ გორკისა (ა. მ. პეშკოვი) და დემიან ბედნი (ე. ა. პრიდვოროვი) ფსევდონიმები (გორკი, ბედნი) გარდა იმისა, რომ მათ სოციალურ წარმოშობაზე, განვლილ მწარე ცხოვრებაზე მიუთითებს, ამავე დროს იმთავითვე მოწმობდა მათ განუყრელ კავშირს პროლეტარული კლასისა და პარტიის ინტერესებთან, მათი კალმის მძაფრ სიმახვილეს, უღმრთელობასა და დაუნდობლობას სინამდვილის ბნელი ძალების გამოსახვასა და მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში.

ე. ინგოროყვასა და ი. ხოსიტაშვილის ფსევდონიმებს (ნინოშვილი, ევდოშვილი) თავისთავად მინიჭებული აქვთ დიდი აღმზრდელობითი ფუნქცია იმ უბრალო საფუძვლით, რომ მუდამ აღძრავენ ჩვენში მოზოლებისადმი, გამზრდელისადმი უღრმესი პატივისცემის გრძნობებს. ასეთ და სხვა ხასიათის „ელ“ სუფიქსით წარმოებულ ფსევდონიმებს თვითონ მკითხველი ადვილად არკვევს. ყველამ იცის, მაგალითად, საიდან არის წარმოშობილი ლუკა რაზიკაშვილის ფსევდონიმი ვაჟა-ფშაველა, შიო დედაბრძვილისა — არაგვისპირელი, გიორგი ქოჩიაძისა — ქალადიდელი, დავით ჩხეიძისა — თურ-

ღოსპირელი, ალექსანდრე ჩოჩიასი — აბაშელი და სხვ.

თუ „ელ“ სუფიქსის სადაურობის მაჩვენებელ ენათმეცნიერულ განსაზღვრებიდან ამოვალთ, მაშინ სიტყვა „ქიაჩი“, როგორც ეს ბევრს ჰგონია, მიჩნეულ უნდა იქნას იმ ადგილის სახელწოდებად, საიდანაც მწერალია წარმოშობილი. მაგრამ ეს სრულიად გამორიცხულია, რადგან როგორც ვიცით, ლეო მიხეილია ძე შენგელაია წალენჯიხის რაიონის სოფელ ობუჯშია დაბადებული და, მაშასადამე, „ელ“ სუფიქსით ახალი სიტყვის წარმოების წესის მიხედვით მისი ფსევდონიმი ბუნებრივად ობუჯელი უნდა ყოფილიყო და არა ქიაჩელი. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში „ელ“ სუფიქსი კარგავს თავის პირდაპირ დანიშნულებას და გეზის ამხნევ, მაცდუნებელ ნაწილაკად გვევლინება. რომ ეს ცხადეყო, საჭიროა გავაკეთოთ ერთგვარი ისტორიული ექსკურსი.

სახელწოდება „ქიაჩი“ სამეგრელოს მთიან მხარეში, კერძოდ, ზუგდიდში, წალენჯიხის, ჩხორაწყუს და მის გარშემო მდებარე სოფლების მოსახლეობაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე ძველთაგანვე ცნობილი იყო. იგი ერქვა სალოცავ ხატს, რომელიც ესვენა სწორედ ლეო ქიჩელის აოფლის მონასტერში. ობუჯის მონასტერი მთელ იმ მხარეში რელიგიური დღესასწაულების, რიტუალებისა და წირვა-ლოცვის ცენტრს წარმოადგენდა.

ამ კუთხის ხალხის ცრუ რწმენით თუ მასში გავრცელებული ლეგენდით, ქიაჩია ხატს სასწაულთმოქმედი ძალა ჰქონდა. მის წინაშე შიშით, რიდითა და თაყვანისცემით კრთოდნენ რელიგიური ფანატიზმით შეპყრობილი ადამიანები. ამ ხატზე გადაცემა სიკვდილს უდრიდა, მისით დალოცვა, მისი მოხმობა, მისდამი შევედრება კი უბედურებისაგან ხსნას, ცდუნებისა და ბოროტების დათრგუნვას, ცოდვებისაგან განწმენდას, სიკეთისა და სასოების განფენას. ამიტომ მისი სახელი კერპად იყო გადაქცეუ-

ლი ამ მხარის თითქმის ყოველ, მით უფრო არისტოკრატიული წრის ოჯახში.

მაგრამ ქიანის ხატისადმი ინტერესს არანაკლებ ბადებდა თვით მისი ნაკეთობა, გარეგნული იერი და სილამაზე. იგი როგორც ძვირფასი ნივთი და სამკაული, წარმოადგენდა ხელოვნების იშვიათ ნიმუშს, რომელიც თავისი ელვარებითა და ფერადოვნებით ერთბაშად ხიბლავდა მნახველს.

1913 წელს საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების დავალებით მონასტრებსა და ეკლესიებში შემონახული ძველი ფრესკების, სიგელ-გუჯრების, ხელოვნების ნიმუშებისა და სხვ. აღსაწერად სამეგრელოში სპეციალურად იმოგზაურა ქართული კულტურის ცნობილმა მოღვაწემ ექვთიმე თაყაიშვილმა. მომდევნო 1914 წელს მან გამოაქვეყნა თავისი კაპიტალური ნაშრომის „არქეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნები“ მეორე წიგნი, რომელშიაც ქართულ ენაზე პირველად არის აღწერილი ქიანის ხატი, მისი წარწერები და მოხატულობა (ადრე ფრანგულ ენაზე ხატის წარწერები გაშიფრული ჰქონდა მარი ბროსეს).

„როცა ჩვენ ჩავედით წალენჯიხას, — წერს ე. თაყაიშვილი, — იქ მყოფმა გამომძიებელმა... გვაუწყა, რომ მომრიგებელ მოსამართლესთან მოწმეების დასაფიცებლად მოსვენებულია სოფელ ობუჯიდან ძველი ხატი, რომელსაც დიდი სახელი და პატივი აქვს სამეგრელოში. ეს ძლიერ ხატად არის მიჩნეული და საყურადღებო საქმეების გარჩევის დროს მოწმეებს მასზე აფიცებენო. ხატის გასინჯვამ დაგვარწმუნა, რომ ეს სამწერობელი (ე. ი. ხატი ა. თ.) ვერცხლისა, ნაჭედი, ოქროთი დაფერილი, არის ლამაზი ხელობისა, 35 X 35 სანტ. პირველ გვერდზე გამოტერვით განჭედილია წმინდა რაფიელ... მეორე პირზე აქვს ფრთიანი სერაბიმი ლომის თავებით აქეთ-იქით, ხოლო ფრთებზე ზემოთ ტრედი, მარჯვნივ და მარცხნივ ემბლემატი მზისა და მთვარისა კაცის სახედ... სამწერობელი ჩასვენებულია საგანგებოდ გაკეთებულ ვერცხლის კუბოში (36,5 X 35 სანტ.). ზემო პირი ამ ჩასასვენებელისა ორ ფრთიანია, შუაში იხსნება და ზედ ცალკე ვერცხლის ფირფიტებზე ნაჭედი 12 წმინდანის სახე, წყვილ-წყვილად, ესენი უნდა იყვნენ 12 მოციქულნი... სტილი ხელობისა XIII-XIV საუკუნეს მოგვაგონება“ (ე. თაყაიშვილი, „არქეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნები“, წიგნი II, 1914, გვ. 239).

საკითხის ისტორიისათვის, საინტერესოა პროფ. ს. კაკაბაძის ერთი წერილი სათაურით „საბუთი შერგელაისათვის ქიანის ხატის კლიტის გადაცემის შესახებ“, რომელიც ავტორის სათანადო კომენტარით მოთავსებულია 1925

წელს დაბეჭდილ „საისტორიო მოამბის“ პირველ წიგნში. ს. კაკაბაძის დათარიღებით, საბუთი განეკუთვნება 1680-იან წლებს, როცა, ლევან დადიანის სიკვდილის შემდეგ, ოდიშის ფაქტიურ გამგებლად ითვლებოდა მისი მოურავი კაცია ჩიქვანი, რომელიც საბუთს ბეჭდის დასმით და ხელისმოწერით ამოწმებს.

ს. კაკაბაძის მიერ გამოქვეყნებული საბუთიდან და 1921 წელს მის მიერვე ობუჯში ჩაწერილი ხალხური გადმოცემიდან ირკვევა, რომ ქიანის ხატი ენგურის გაღმა მხარეს (აფხაზეთი) ოდესღაც არსებული ეკლესიიდან მოუპარავს ვინმე კაკაჩიას. შემდეგ ამ კაკაჩიას შთამომავალს ობუჯში გაუქურდავს შერგელაია, კერძოდ მიწა რძალი, რომლის დიდძალი მზითვეი სულ მთლიანად წაუღია. რადგან მიყენებული ზარალის ასანაზღაურებლად სხვა არაფერი აღმოჩენია, ჭურდი იძულებული გამხდარა ოჯახში გადამალული ხატი თავისი ვერცხლის სკივრითა და კლიტებით გადაეცა შერგელაისათვის, რომლის გვარი 1554 წელს ბაგრატ აფხაზ-იმერთა მეფის მიერ გაცემულ სიგელით ადრე შერგილაძედ იხანეებოდა.

კაცია ჩიქვანის ხელმოწერით გაცემულ საბუთში, რომელშიც განაჩენის გამოტანთა შორის დასახელებულია თვით აფხაზეთის მფლობელი საუსტან შარვაშიძეც, მოპარული ნივთების ჩამოთვლისა და მომპარავის ნივთიერი ხელმოკლების აღნიშვნა შემდეგ, სხვათა შორის, ნათქვამი იყო: „...შემოგვცხვეწა კაკაჩია და ამის (ე. ი. მოპარული ნივთების ა. თ.) გარდასახადო ხატის კლიტე არჩივი დაგვიდვა და დაგვაწება. ეს კლიტე... მამაში შერგელაისათვის მიგვიცემია. სხვა შერგელაიას ამაშიდ არა ურევია რა. მამაშის და მის შვილებს ასე მკვიდრით ქონდეს“ („საისტორიო მოამბე“, I, 1925, გვ. 249).

აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ამ დოკუმენტის დედანი (პირველი პირი) პირად არქივში ჰქონია შენახული ლეო ქიანელს და მისგან უშუალოდ გადაუწერია ს. კაკაბაძეს. აი რას წერს იგი მის შესახებ: „ლ. შენგელაისთან (ლ. ქიანელთან) ამ ოთხი წლის წინათ (ე. ი. 1921 წელს, როცა ისტორიკოსმა ობუჯში იმოგზაურა ა. თ.) ჩვენ შევხვედით ერთს საყურადღებო საბუთს, რომელიც შემდეგ პატრონმა ვერ იპოვა თავის ქალაქებში. რადგან საბუთი ჩვენ მაშინ გადმოწერილი გვქონდა, ამიტომ ტექსტის დაუკარგველობისათვის მას აქვე ვათავსებთ. საბუთი წარმოადგენდა მამაში შერგელაიასა და გამახადი კაკაჩიას შორის ბრძოლის განაჩენს. კაკაჩიას გაუპარავს (ე. ი. გაუქურდავს ა. თ.) შერგელაია და ზარალის აასანაზღაურებლად ხატის კლიტე არჩივი დაუდგია სოფ. ობუჯში ზუგდ. მაზრაში, სადაც აქამდის ცხოვრობდნენ შენგელაიები (აზნაურები) და

კაკაჩიები (გლეხები)“ (საისტორიო მოამბე, I, 1925, გვ. 248).

როგორც აქედან ჩანს, შთამომავლობით თაობიდან თაობაში გადასულ საბუთს მწერალი ინახავდა, ერთი მხრივ, თავისი გვარია გენეალოგიისა (შერგელაძე — შერგელაია — შენგელაია) და მეორე მხრივ, ქიაჩის ხატის შორეული უცნაური წარსულის, შერგელაიათა საგვარეულო კუთვნილებად მისი გადაქცევის დამადასტურებელ ისტორიულ ფაქტად. მაგრამ ამავე დროს ქიაჩელთან ამ დოკუმენტის უშუალოდ მოხვედრა თავიანთად იმასაც გვაფიქრებინებს, რომ მამაში შერგელაია უნდა იყოს თვით მწერლის არა მხოლოდ გვარობრივი, არამედ პირდაპირი შორეული წინაპარი.

აქედან გამომდინარე, თუ ზემოთ მოტანილი საბუთის წმინდა სამართლებრივი ენით ვიმსჯელებთ, ქიაჩის ხატის მფლობელობის უფლება ჰქონდა არა შერგელაიას მთელ გვარს, არამედ მხოლოდ „მამაშის და მის შვილებს“, ე. ი. მათ შთამომავლებს. ბუნებრივია, ეს მემკვიდრეობით პირდაპირი კავშირი უფრო მეტ იურიდიულ და მორალურ უპირატესობას ანიჭებდა მწერალს რევოლუციური გრიგალების ეპოქაში საგვარეულო კუთვნილებიდან თავისი პირადი სარგებლობის ლეკსიკურ ჩარჩოში გამოეტანა სიტყვა „ქიაჩი“ და გამოეყენებინა იგი საკუთარი სურვილისა და შეხედულებისამებრ. მაგრამ ჯერ ისევ გავყვეთ ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური ძიების გზას.

თვით ხატის ასოთმთავრული წარწერა ე. თაყაიშვილისეული წაკითხვის მიხედვით ცხადი ხდება, რომ „სახელითა ღმერთისათა მე გიორგი მეფემან დაეხსენ ეს საწერობელი წმიდასა ამას ეკლესიასა ქიაჩა სალოცავად სულითა ჩემთვის“ (ე. თაყაიშვილი, „არქეოლოგიური მოგზაურობანი და შენიშვნები“, წიგნი II, 1914, გვ. 239). ე. თაყაიშვილის ვარაუდით ეს გიორგი მეფე უნდა იყოს გიორგი ბრწყინვალე (1319-1346) ან იმერეთის მეფე გიორგი I. მამასადამე, ამ ცნობით სულ პირველად (ე. ი. დაახლოებით მე-14 საუკუნეში, როცა ხატი გიორგი მეფის ბრძანებით პირველად იქნა გაკეთებული) ქიაჩი რქმევია რომელიღაც ეკლესიას.

მე-17 საუკუნის პირველ ნახევარში ქიაჩი ერთგან მოხსენებული აქვს არქანჯელო ლამბერტის სამეგრელოს იმ ექვს მონასტერს შორის (ხოფი, ობუჯის, ანაკრიას და სხვ.), რომლებიც წინათ საეპისკოპოსო ეკლესიებად იწოდებოდნენ. ამათგან, — წერს ლამბერტი, — „პირველია ქიაჩის მონასტერი, მთაზე აშენებული“ (ა. ლამბერტი, „სამეგრელოს აღწერა“, თბილისი, 1938, გვ. 120-121) ეს მონასტერი შემდეგ დანგრეულა და მიწისგან აღგვილა. ს. კაკაბაძის ზემოთ დასახელებული წერილიდან

კი გარკვევით ჩანს, რომ ზემოთხსენებული ეკლესიიდან ოდესღაც მოპარული ხატი 1680 წლიდან ჯერ ობუჯის მკვიდრის — შერგელაიას, ხოლო შემდგომ ამავე სოფლის მონასტრის კუთვნილება გამხდარა.

ასე დაკარგა დროთა ვითარებაში სიტყვა „ქიაჩი“ თავისი პირვანდელი აზრი და გადაიქცა იმ სალოცავი ხატის სახელწოდებად, რომელიც ერქვა მის პირველ ადგილსამყოფელს XIV საუკუნეში. ასეთია ამ ხატის გარშემო არსებული ისტორიული წყაროები, გადმოცემები და ლეგენდები.

დავუბრუნდეთ ახლა საკითხის არსებით მხარეს.

ლეო ქიჩიელის მშობლიური სახლი იდგა სწორედ ობუჯის ცენტრში, იმ მონასტრის გვერდით, სადაც ქიაჩის ხატი ესვენა. იგი, ჯერ კიდევ სრულიად ბავშვი, ყოველთვის თან ახლდა დედას, როცა ის საკუთარ ეზოდან პირდაპირ გადადიოდა ხოლმე მონასტრის ეზოში საჯარო თუ შინაურული, საოჯახო წირვა-ლოცვის დროს. ამ გზით პატარა ლეოს შესაძლებლობა ჰქონდა თითქმის ყოველდღე ეცქირა ქიაჩის ხატისათვის და დამტკბარიყო მისი ჯერ კიდევ შეუცნობელი მშვენიერებით.

ისე, როგორც სხვა მხრივ და სხვა მიმართულებით, შვიდ წლამდე სოფლად გატარებულ დრო ამ მხრივაც აღმოჩნდა ის საუკეთესო, ბედნიერი პერიოდი, რომელმაც, შეიძლება ითქვას, ერთგვარად კიდევ განსაზღვრა მომავალი მწერლის ლიტერატურულ-ესთეტიკური მიზნისწრაფვის ძირითადი ნიშნები. ამ პერიოდში ქიაჩის ხატის გარეგნული მშვენიერებით აღჭრელი შთაბეჭდილებები მწერლის არსებაში შემდგომ იქცა ცხოვრების მშვენიერებათა, თვით მშვენიერი ცხოვრების მოპოვებისათვის ბრძოლის დიდი იდეალების შეგრძნების ერთ საფუძვლად.

ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში სწავლის მთელ პერიოდში, მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახი ზუგდიდში იყო გადასახლებული, ლეო ქიჩიელი მაინც ყოველ ზაფხულს მიეშურებოდა ობუჯში ბავშვობის დროინდელი ადგილების სანახავად. 1905 წლის რევოლუციის დროს კი, როცა ხარკოვიდან სამშობლოში დაბრუნდა და მის მშობლიურ მხარეში რევოლუციური მუშაობა გააჩაღა, იგი თვით იყო მოწმე იმისა, თუ როგორ იყენებდა თვითმპყობელობა და ადგილობრივი რეაქცია ქიაჩის ხატის ვითომდა ღვთიურ ძალას მემბოხე გლეხების შეიარაღებული რაზმების დასაშინებლად, გლეხობაში რევოლუციური სულისკვეთების ჩასაქრობად.

ასე აღიბეჭდა ახალგაზრდა შენგელაიას მეხსიერებაში, თითქმის ერთდროულად და თითქმის ერთნაირი სიმტკიცით, ქიაჩის ხატის გარეგნული სიმშვენიერე და მისი ძლიერების შეუ-

ვალობაზე ხალხში გავრცელებული მითი. პოლიტიკური მისწრაფებებით იგი შეურიგებელი იყო ეკლესიისა და ღვთისმსახურებია იდეოლოგიასთან, ხასიათის შინაგანი ბუნებითა და მიღრეკილებებით კი ყველგან და ყველგან იმთავითვე ხიბლავდა და იზიდავდა მხოლოდ ძლიერი, მხოლოდ მშვენიერი, მხოლოდ კეთილხმოვანი, მხოლოდ ის, რაც ადამიანს სიამოვნებას ანიჭებდა.

ასეთი ეფევისტური დამოკიდებულება სიტყვათა, საგანთა თუ სახელთა შერჩევისადმი ერთ-ერთ ნიშანდობლივ თვისებად დაჰყვა ლეო ქიაჩელს სამწერლო მოღვაწეობის დაწყების პირველი დღეებიდანვე. ამიტომ უკუაგდო მან თავისი პირველი სადებიუტო ფსევდონიმი „მისასძე“.

ერთი მხრივ, ობუჯის ეკლესიაში დასვენებული ხატის მეტად კეთილხმოვანი სახელი „ქიაჩი“, მისი ნაკეთობის ოსტატობა, მისი გარეგნული იერი და სილამაზე, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ ხატის უძლეველობისა და საკუთარ გვართან კავშირის შესახებ ხალხში არსებული გადმოცემა, ამ კავშირის დამადასტურებელი ისტორიული საბუთი, — აი რა დაედო საფუძვლად მწერლის მტკიცე არჩევანს, რათა მის მუდმივ ლიტერატურულ ფსევდონიმად ქცეულიყო მეტად სასიამოვნო მეღერი სიტყვა „ქიაჩელი“.

პირდაპირი აზრით ეს სიტყვა ნიშნავდა, იმ ადგილიდან ვარ, სადაც ასვენია სახელგანთქმული ქიაჩის ხატი, რომელშიც ისტორიული წილი მიდევსო. იურიდიული და მორალური თვალსაზრისი ასეთი გაგებით მეტად ორიგინალურად მიგნებული სიტყვის ფსევდონიმად მოწოდების უფლება, როგორც ზემოთ მოტანილი წყაროებიდან დავინახეთ, მწერალს, რასაკვირველია, ჰქონდა, მაგრამ სიმბოლურად იგი უფრო ღრმა შინაარსს ატარებდა.

ჩვენთვის სავსებით ნათელი, უეჭვო და უმთავ-

რესი არის ის, რომ აღნიშნული ფსევდონიმის არჩევით იგი თავის მწერლურ მოწოდებას იმთავითვე უყენებდა მაღალ საზოგადოებრივ-ესთეტიკურ მოთხოვნებს: ისე ძლიერად, მიმზიდველად, ოსტატურად და შთამბეჭდავად გამოესახა სინამდვილე, თავისუფლებისა და სამართლიანობისათვის ბრძოლის იდეალები, რომ მკითხველთა ფართო მასის პატივი და დიდება დაემსახურებინა, გამხდარიყო მთელი ქართველი ხალხის სასიქადულო სულიერი მოძღვარი, მისი უკეთესი მერმისისაკენ მომწოდებელი, გრძნობებისა და განცდების გამფაქიზებელი და ამაძლეველი სულიერი ხატი.

როგორც ვხედავთ, ფსევდონიმ „ქიაჩელს“ არავითარი კავშირი არა აქვს რელიგიურ რწმენასა და მსოფლმხედველობასთან, როგორადაც იგი, ერთი შეხედვით, შეიძლება მოგვეჩვენოს საქმის ვითარებაში ღრმად ჩახედვისა და განჭვრეტის გარეშე. სწორედ ასეთი ცალმხრივი ინტერპრეტაციის მოსალოდნელობის გამო ერიდებოდა რევოლუციური წარსულის მქონე ქიაჩელი, რომელიც ქართველ საბჭოთა მწერლებს შორის ერთ-ერთი პირველი მივიდა სოციალისტური რეალიზმის პრინციპებთან, სიცოცხლეში ფარდა აეხადა „ელ“ სუფიქსში ჩამარხული საიდუმლოებისათვის. მაგრამ მოვლენების სწორი, ობიექტური ახსნისა და შეფასების დროს, ცხადია, მწერლის ამგვარ სუბიექტივისტურ მოტივებს ამაჟამად ანგარიში არ ეწევა.

ამრიგად, ფსევდონიმი „ქიაჩელი“ მწერლის სტილური ინდივიდუალობის, მისა ესთეტიკური გემოვნებისა და ლიტერატურული იდეალების დიდ მნიშვნელოვან თეორიულ საკითხებთან არის დაკავშირებული. ამიტომ, ბუნებრივია, მას გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება ლეო ქიაჩელის შემოქმედებითი ბიოგრაფიის, მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მეცნიერული შესწავლის საქმეში.

00 0000000 000000000000
3 000 000 000 000 000 000 000
mabr 14) 3000000
02.11.93 3000000 3000000